

POMÁHÁME OBĚTEM TRESTNÝCH ČINŮ

**BEZPEČNĚJŠÍ
OSTRAVA!!!**

Dostává se Vám do rukou

materiál, který vznikl na základě práce Týmu pro oběti v Ostravě, a to v rámci projektu „Proč zrovna já?“ a projektu „Bezpečnější Ostrava“.

Cílem této brožury je přinést lidem, kteří se setkávají – nebo mohou ve své profesi setkávat s oběťmi trestných činů, základní informace o systému služeb pro oběti, stádiích trestního řízení a také o reakcích obětí na událost trestného činu.

Tematické zaměření materiálu bylo diskutováno všemi členy Týmu pro oběti a naší snahou je představit Vám některé oblasti, které jsou pro základní pochopení problematiky stěžejní.

Při tvorbě této brožury jsme vycházeli z mnoha odborných materiálů, které se tematikou obětí zabývají, ale cílem bylo také přiblížit podstatu zákona č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů, který nabyl účinnosti dne 1. 8. 2013 a který přinesl obětem vyšší míru práv a podpory.

Členy Týmu pro oběti v Ostravě jsou zástupci těchto subjektů:

Policie České republiky, Okresního státního zastupitelství v Ostravě, Okresního soudu v Ostravě, Magistrátu města Ostravy, Městské policie Ostrava, Městské nemocnice Ostrava, Fakultní nemocnice Ostrava, Probační a mediační služby ČR, střediska Ostrava, Slezské diakonie-Občanská poradna Ostrava, Bílého kruhu bezpečí, SPOLEČNĚ-JEKHETANE-Občanské poradny, Vzájemné soužití-Helpale, Vzájemné soužití-Pomocná ruka, Diecézní charity ostravsko-opavské-Poradenské a informační centrum, Charity Ostrava-občanské poradny a Krizového centra Ostrava.

Texty v této brožuře jsou dílem několika autorů. Kapitoly popisující stadia trestního řízení připravili **Mgr. Miriam Teichmannová** z Okresního státního zastupitelství Ostrava a **Mgr. Miluše Wiwegerová** z Okresního soudu Ostrava. Kapitoly o právech obětí připravila **Mgr. Lenka Michálková** z Občanské poradny SPOLEČNĚ- JEKHETANE. Autorkou stati o traumatu je **Mgr. Petra Ďásková** z Krizového centra v Ostravě.

V kapitolách o Viktimizaci a Reakcích obětí trestného činu bylo čerpáno z metodických materiálů, které zpracovala **PhDr. Martina Venglářová** a **PhDr. Petr Štěpaník**, pracovník Probační a mediační služby ČR ve Frýdku-Místku. Ten je rovněž autorem materiálu, který posloužil jako zdroj pro kapitolu o možnostech peněžité pomoci podle zákona č.45/2013 Sb., kterou společně s ostatními kapitolami připravil **Mgr. Petr Hýl**, který pracuje v Probační a mediační službě ČR jako koordinátor projektu „Proč zrovna já?“.

Obsah

1. Kdo je oběť trestného činu?.....	4
2. Práva obětí trestného činu podle zákona č. 45/2013 Sb.	5
3. Možnosti uplatnění škody podle zákona č. 45/2013 Sb.....	11
4. Viktimizace	14
5. Reakce obětí trestného činu	15
6. Trauma.....	18
7. Osa (stadia) trestního řízení	20
8. Systém služeb pro oběti.....	26
9. Konkrétní místa pomoci v Ostravě	29
10. Tísňové volání	30
11. Právní normy týkající se problematiky.....	30

Kdo je oběť trestného činu

Když se řekne oběť trestného činu, mnohým z nás automaticky vytane na mysl někdo, kdo byl přepaden, znásilněn nebo dokonce zabit.

Je důležité si uvědomit, že kromě obětí takto závažných trestných činů je obětí každý, na kom se někdo druhý dopustil protiprávního jednání a nemusí až tolik záležet na právní kvalifikaci, ale na dopadech této události na život člověka. Někdo se může poměrně rychle vyrovnat i s násilným trestným činem a na něčí život může mít velký dopad i prostá krádež peněženky. Tuto situaci si můžeme ilustrovat na jednom příkladu.

Senior (70 let) byl při nakupování okraden v obchodě o peněženku. Tuto skutečnost zjistil až při placení, kdy ji nemohl nalézt. V peněžence měl 600 Kč, občanský průkaz a kartičku zdravotní pojišťovny. Po této krádeži se uzavřel do sebe, přestal docházet do klubu seniorů a vůbec nevycházel z bytu. Poté, co byl kontaktován svou rodinou a dostal se do poradny pro oběti, bylo zjištěno, že dopad této události na jeho život byl v mnoha rovinách. Jednak se cítil trapně u pokladny, kdy to vypadalo, že si peněženku prostě zapomněl doma a nyní hovoří o krádeži. Další náročnou stránkou bylo, že oněch 600 Kč představovalo, po zaplacení nájmu a ostatních pravidelných výdajů, pro jeho rozpočet značnou sumu, za kterou pořizoval jídlo minimálně na jeden týden. Ztratil díky této události pocit bezpečí, bál se vycházet ven a do obchodu. Nemluvě o nutnosti vyřídit si nové doklady.

Na tomto krátkém příběhu si můžeme uvědomit, že oběti se může stát takřka každý člověk, a že je důležité pojímat tyto situace a jejich dopady z širšího pohledu a s ohledem na specifickou situaci oběti.

V následující části uvedeme definici oběti trestného činu podle zákona č. 45/2013 Sb.

Za oběť trestného činu je podle zákona č. 45/2013 Sb. považována fyzická osoba, které bylo, nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma, nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil.

Za oběť je považován každý, kdo se cítí být obětí trestného činu, nevyjde-li najevo, že tomu tak není, nebo že se jedná o zneužití postavení oběti. Svá práva podle zákona může uplatňovat každý, kdo se cítí být poškozen protiprávním jednáním a je jedno, zda-li je pachatel zjištěn, nebo byl odsouzen.

Byla-li trestným činem způsobena smrt oběti, je za oběť trestného činu, která má zakotvena práva podle tohoto zákona, považován příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojenec, osvojitel, manžel nebo registrovaný partner nebo druh, je-li osobou blízkou. A je-li těchto osob více, považuje se za oběť každá z nich. Například pokud došlo k vraždě pana XX, jsou podle tohoto zákona za oběť považovány i jeho děti a manželka. Všichni mají například právo na peněžitou pomoc podle tohoto zákona.

Zákon také definuje tzv. **zvlášť zranitelnou oběť**. Zvlášť zranitelné oběti mají podle tohoto zákona vyšší míru práv a podpory. Za zvlášť zranitelnou oběť se považuje:

- a) dítě,
- b) osoba, která je postižena fyzickým, mentálním, nebo psychickým hendikepem nebo smyslovým poškozením, které ve spojení s různými překážkami může bránit plnému a účelnému uplatnění ve společnosti ve srovnání s jejími ostatními členy,
- c) oběť trestného činu obchodování s lidmi (§ 168 trestního zákoníku),
- d) oběť trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti nebo trestného činu, který zahrnoval násilí či pohrůžku násilím, jestliže je v konkrétním případě zvýšené nebezpečí způsobení druhotné újmy zejména s ohledem na její věk, pohlaví, rasu, národnost, sexuální orientaci, náboženské vyznání, zdravotní stav, rozumovou vyspělost, schopnost vyjadřovat se, životní situaci, v níž se nachází, nebo s ohledem na vztah k osobě podezřelé ze spáchání trestného činu nebo závislost na ní.

Práva obětí trestného činu podle zákona č. 45/2013 Sb.

Zákon č. 45/2013 Sb. začal platit 1. 8. 2013 a přinesl do českého právního systému nový pohled na oběti trestných činů a zapracování příslušných předpisů Evropské unie. Zákon přináší procesní práva, která zajišťují obětem citlivější zacházení nejen v trestním řízení. Zákon také přinesl změnu v peněžitě pomoci obětem ze strany státu a další práva, jež budou v dalším textu vysvětlena. Lze říct, že zákon přináší vyrovnání postavení pachatele a oběti trestných činů.

Zákon definuje práva obětí, která se díky této normě rozšířila a v praxi napomáhají lepšímu postavení nejen v trestním řízení, ale přinášejí také vyrovnání postavení oběti a pachatele. V této části budou tato práva představena.

1. Právo na poskytnutí odborné pomoci

Oběť má právo na sociální a psychologické poradenství, které je poskytováno bezplatně. Poradenství poskytují registrované nebo akreditované subjekty a rovněž také střediska Probační a mediační služby ČR. Advokát může také poskytnout právní pomoc, a to bezplatně i za úplatu (více v kapitole „Systém služeb pro oběti“).

2. Právo na informace

Každý člověk považovaný za oběť má právo na přístup k informacím, které se týkají trestného činu, jehož se stala obětí. U jednotlivých organizací získá následující informace:

Informace poskytované subjekty zapsanými v registru poskytovatelů pomoci obětem trestných činů, a to o:

- službách, které poskytují, o jejich rozsahu, o bezplatnosti poskytovaných služeb, o organizacích, které poskytnou služby, pokud ji organizace neposkytuje (včetně předání kontaktu)
- právech oběti podle zákona o obětech trestných činů
- právech oběti jako poškozeného podle trestního řádu
- průběhu trestního řízení a postavení oběti jako poškozeného a svědka v něm

Informace poskytované policií, policejním orgánem nebo státním zástupcem

Informace získané vždy při prvním kontaktu s obětí. Informace musí být písemné a musí být také srozumitelně ústně vysvětleny (státní zástupce má povinnost informovat oběť o prvních čtyřech bodech):

- u kterého orgánu může oznámit, že se stal trestný čin a předání kontaktu na tento orgán
- informace o organizacích poskytujících odbornou pomoc obětem trestných činů (včetně předání kontaktů) a podmínkách bezplatného poskytnutí odborné pomoci
- podmínky pro vznik práva na opatření k zajištění bezpečí podle trestního řádu
- u kterého orgánu získá další informace týkající se trestného činu, jehož se stala oběť
- jaké jsou další etapy řízení po podání trestního oznámení a jaká je úloha oběti (poškozeného) v těchto etapách
- u kterého orgánu získá další informace podle tohoto zákona (včetně kontaktu na tento orgán)
- podmínky a rozsah práva na peněžitou pomoc, včetně lhůt pro podání žádosti
- u kterého orgánu a jak se může domáhat nápravy, pokud orgán veřejné moci porušuje práva nebo brání oběti v jejich uplatnění
- o jakou ochranu práv může oběť požádat, pokud má bydliště v jiném členském státě EU
- jaká jsou další práva podle zákona o obětech trestných činů

Informace poskytované oběti dalšími orgány veřejné moci a zdravotnickými zařízeními:

V případě, kdy je místem prvního kontaktu s obětí **obecní policie, Vojenská policie, Vězeňská služba České republiky nebo celní úřad** sdělí oběti:

- u kterého orgánu může oznámit, že se stal trestný čin, předá kontakt na tento orgán

- informace o organizacích poskytujících odbornou pomoc obětem trestných činů, taktéž včetně předání kontaktů

V případě, kdy je místem prvního kontaktu **zdravotnické zařízení**, poskytně oběti informace o organizacích poskytujících odbornou pomoc obětem trestných činů, včetně předání kontaktů.

Další informace poskytované obětem trestných činů:

Na požádání musí **orgány činné v trestním řízení** (dále jen OČTŘ), tj. Policie ČR, státní zastupitelství a soud, poskytnout informace o:

- pravomocném rozhodnutí, kterým trestní řízení skončilo, nebo že trestní řízení nebylo zahájeno
- o stavu trestního řízení (s výjimkou případů, kdy by tato informace mohla ohrozit dosažení účelu trestního řízení)

Na požádání musí **věznice, zdravotnické zařízení nebo ústav**, kde odsouzený vykonává ochranné léčení nebo zabezpečovací detenci, poskytnout bezodkladně, nejpozději do 24 hodin informace o:

- propuštění nebo útěku obviněného/odsouzeného
- přerušení výkonu trestu odnětí svobody obviněného/odsouzeného
- o změně ochranného léčení z ústavního na ambulantní
- o změně zabezpečovací detence na ochranné léčení
- o vydání obviněného / odsouzeného do jiného státu

Tato žádost se podává v přípravném řízení policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci a v řízení před soudem soudu, který rozhodoval v prvním stupni. OČTŘ ji potom postoupí příslušnému zařízení.

HROZÍ-LI OBĚTI NEBEZPEČÍ při pobytu obviněného / odsouzeného na svobodě, informuje policejní orgán oběť o výše uvedených skutečnostech, a to i v případě, kdy o to sama nepožádala. nebo

EXISTUJE-LI DŮVODNÁ OBAVA O BEZPEČÍ OBĚTI, podává policejní orgán informaci o propuštění nebo uprchnutí obviněného / odsouzeného vždy, a to i bez předchozí žádosti oběti o tuto informaci.

Veškeré informace musí být obětem podány **SROZUMITELNĚ** s ohledem na věk, rozumovou a volní vyspělost, zdravotní stav včetně psychického. Některé informace musí být poskytnuty nejen písemně, ale i ústně (např. informace podané při prvním kontaktu policií nebo státním zástupcem – viz. kapitola „Informace podávané policií, policejním orgánem nebo státním zástupcem“), některé postačí předat pouze písemně.

3. Právo oběti na ochranu před hrozícím nebezpečím

Příslušník Policie ČR, Vězeňské služby, celník, vojenský policista a strážník obecní policie provedou úkon nebo přijmou opatření k zajištění bezpečí oběti, pokud dochází k jejímu ohrožení. Řídí se při tom zákony upravujícími činnost těchto orgánů.

Krátkodobou ochranu poskytne Policie ČR dle zákona o policii. Může se jednat o fyzickou ochranu, dočasnou změnu pobytu ohroženého, použití zabezpečovací techniky nebo poradensko-preventivní činnost. Krátkodobou ochranu lze poskytnout i osobám blízkým oběti. Realizuje se však pouze se souhlasem osoby, které má být poskytnuta.

Vykázání osoby ze společné domácnosti provádí Policie ČR dle zákona o policii. Vykázání lze provést, pokud (především s ohledem na předchozí útoky) lze předpokládat, že se vykazovaná osoba dopustí dalšího nebezpečného útoku. Policista proto může vykázat agresora z obydlí, které sdílí společně s ohroženou osobou. Vykázání lze provést i v nepřítomnosti vykazovaného. Vykázání trvá po dobu 10 dní a tuto dobu nelze nijak zkrátit. Naopak dobu vykázání lze prodloužit podáním návrhu na předběžné opatření k soudu. Maximální dobou, po kterou může na základě rozhodnutí soudu toto předběžné opatření trvat je další 1 měsíc a v případě žádosti o prodloužení doby trvání předběžného opatření dalších maximálně 5 měsíců. Celková doba trvání předběžného opatření soudu je tedy maximálně 6 měsíců (§ 408 a § 413 zákona č. 292/2013 Sb.). Vykázání oznámí policista ústně a následně o něm předá písemné potvrzení (včetně vymezení prostoru a poučení o právech a povinnostech). Vykázaný může proti vykázání podat námitky, po dobu rozhodování o námitkách však vykázání stále platí.

Vykázaný je povinen opustit neprodleně vymezený prostor, zdržet se vstupu do tohoto prostoru, vydat policistovi všechny klíče od tohoto prostoru a zdržet se kontaktu s ohroženou osobou. Má právo vzít si své osobní věci a věci nutné k výkonu povolání. Policista poučí vykázaného o možnostech ubytování a požádá ho o sdělení adresy pro doručování.

Policista také poučí ohroženou osobu o možnosti podat návrh na předběžné opatření k soudu, o možnosti využít služby poskytované obětím trestných činů a o následcích uvedení nepravdivých údajů.

Kopii záznamu o vykázání zaslá policista intervenčnímu centru (psychologická pomoc obětem násilí), soudu a orgánu sociálně právní ochrany dětí (když v domácnosti žije nezletilé dítě), a to ve lhůtě do 24 hodin od vstupu policisty do obydlí. Tři dny po vykázání policista provede kontrolu dodržování tohoto opatření.

O všech skutečnostech pořizuje policista záznam.

4. Právo na ochranu soukromí

Ochrana osobních údajů obětí se řídí trestním řádem. Orgány činné v trestním řízení nesmějí v přípravném řízení (tj. v době do podání obžaloby k soudu) zveřejnit informace umožňující identifikaci podezřelého/obviněného, poškozeného (oběti), zúčastněné osoby nebo svědka. Nesmí také zveřejňovat informace, které s trestným činem nesouvisí. Ani osoby, kterým byly poskytnuty nezveřejnitelné informace (např. znalci, advokáti, lékaři), nesmí tyto informace zveřejnit (o tomto musí být poučeni).

Zvýšená ochrana je poskytována nezletilým a poškozeným trestnými činy proti životu a zdraví, obchodování s lidmi, proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, opuštění dítěte nebo svěřené osoby, týrání, únosu dítěte nebo osoby stížená duševní poruchou a nebezpečného pronásledování (tzv. stalking). Jména a bydliště těchto osob nesmí být zveřejněna ani po skončení trestního řízení. Zákaz se může vztahovat i na další skutečnosti, pokud o tom rozhodne soud.

Informace z odposlechů a záznamů telekomunikačního provozu, které nebyly použity jako důkaz v řízení před soudem, nesmí být zveřejněny bez souhlasu osoby, které se týkají.

Informace, na které se vztahuje zákaz, lze zveřejnit v omezené míře pro účely vyšetřování trestného činu nebo vyžaduje-li to veřejný zájem (např. při varování veřejnosti nebo pátrání po pachateli). Lze je také zveřejnit, pokud s tím osoba, které se týkají, výslovně souhlasí. Zemřela-li tato osoba, může souhlas udělit její manžel, partner, děti nebo rodiče. U osoby mladší 18 let nebo osoby zbavené či omezené právní způsobilosti dává souhlas její zákonný zástupce. Souhlas za zemřelého poškozeného nemůže dát pachatel.

Poskytování osobních údajů oběti, pokud o to oběť nebo zákonný zástupce požádá, informace o bydlišti, adrese, místě výkonu práce, osobních, majetkových a rodinných poměrech jsou vedeny odděleně tak, aby k nim měly přístup pouze orgány činné v trestním řízení, policisté a úředníci Probační a mediační služby ČR činní v dané věci. Nutné údaje jsou však zpřístupněny, je-li to nutné k dosažení účelu trestního řízení nebo uplatnění práva na obhajobu. O zpřístupnění informací se provádí zápis.

5. Právo na ochranu před druhotnou újmou

Oběť má právo požádat, aby při provádění úkonů bylo zabráněno kontaktu s osobou, kterou označila za pachatele nebo která je podezřelá / obviněná ze spáchání trestného činu.

Příslušné orgány jsou povinny této žádosti vyhovět, pokud se jedná o oběť zvláště zranitelnou (např. dítě) a není-li to v rozporu s povahou prováděného úkonu. Pokud žádosti nelze vyhovět, zajistí příslušný orgán, aby bylo zabráněno kontaktu mezi obětí a podezřelým / obviněným / pachatelem před zahájením a po skončení úkonu.

Otázky z intimních oblastí života oběti mohou být pokládány jen tehdy, když je to nezbytné pro trestní řízení. Tyto otázky jsou kladeny šetrně, obsahově vyčerpávajícím způsobem tak, aby nebylo nutné výslech znovu opakovat. Formulace musí být přizpůsobena věku, osobním zkušenostem a psychickému stavu dotazovaného.

Je zakotveno právo oběti podat námitky proti zaměření otázky, námitka se zaznamenává do protokolu. O důvodnosti takové námitky rozhodne vyslyšající.

Oběť může požádat, aby byla vyslechnuta osobou stejného nebo opačného pohlaví. Takovéto žádosti je nutné vyhovět u zvláště zranitelné oběti (pokud tomu nebrání důležité důvody). Důvody zamítnutí se poznamenají do protokolu.

Zvláště zranitelná oběť má právo požádat o tlumočnicka stejného nebo opačného pohlaví. Této žádosti není vyhověno pouze v případě, že není možné odložit provedení úkonu nebo zajištění tlumočnicka požadovaného pohlaví.

Výslech zvláště zranitelné osoby se provádí citlivě, s ohledem na konkrétní okolnosti. Je-li to možné, provádí výslech vyškolená osoba. Vyškolená osoba provádí výslech vždy, jedná-li se o dítě (s výjimkou neodkladných úkonů nebo nelze-li takovou osobu zajistit). Probíhá tak, aby nemusel být později znovu opakován. V případě, že je nutné výslech opakovat, měl by být vyslyšající tentýž jako při prvním výslechu.

Nepřeje-li si zvláště zranitelná osoba vizuální kontakt s podezřelým / obviněným / pachatelem, učiní se potřebná opatření, aby k takovému kontaktu nedošlo (nebrání-li tomu závažné důvody). Využije se zejména audiovizuální techniky. Nesmí však být porušeno právo na obhajobu.

6. Právo na doprovod důvěrníkem

Oběť má právo být ke všem úkonům trestního řízení doprovázena důvěrníkem.

Důvěrník je fyzická osoba, způsobilá k právním úkonům, kterou si oběť sama zvolí. Poskytuje zejména psychickou podporu. Může být zároveň zmocněncem, tj. zastupovat oběť v trestním řízení – činit jejím jménem návrhy, podávat žádosti nebo opravné prostředky, účastnit se procesních úkonů, kterých se může účastnit také oběť. Důvěrníkem nemůže být ten, kdo v případě figuruje jako obviněný, obhájce, svědek, znalec nebo tlumočnick.

Důvěrník nesmí zasahovat do provedení úkonu. Ve výjimečných případech lze přítomnost důvěrníka u provádění úkonu vyloučit.

V případě, že se nejedná o neodkladně prováděný úkon, můžete si zvolit důvěrníka jiného.

7. Právo prohlásit, jaký dopad má trestný čin na život oběti

V kterémkoli stádiu trestního řízení má oběť právo učinit prohlášení o tom, jaký dopad měl spáchaný trestný čin na její dosavadní život. Toto prohlášení může být i písemné. Prohlášení slouží k tomu, aby oběť mohla vyjádřit, co všechno se díky trestnému činu stalo v jejím životě. Může se jednat o následky, které se týkají pocitu bezpečí, rodinných vztahů, sociální situace, finanční situace apod. a vznikly díky této události. Pokud je právo na prohlášení využito, je u soudu prohlášení použito jako důkaz.

8. Právo na peněžitou pomoc

Právo na poskytnutí peněžité pomoci je společně s praktickými radami blíže popsáno v samostatné kapitole.

Možnosti uplatnění škody podle zákona č. 45/2013 Sb.

Nový zákon o obětech trestných činů zakotvuje právo na peněžitou pomoc. Dovolte nám shrnout nejzásadnější změny a možnosti, které zákon do praxe pro oběti přináší:

- A. Mění se paušální částky odškodnění.
- B. Rozšiřuje se okruh příjemců peněžité pomoci o oběti trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti a děti, které jsou oběťmi trestného týrání svěřené osoby. Dále se rozšiřuje okruh pozůstalých po oběti, které budou mít právo na peněžitou pomoc, o sourozence a registrovaného partnera.
- C. Nárok oběti na náhradu škody a nemajetkové újmy vůči pachateli přechází na stát, což pro oběti znamená, že se domůžou peněžitého plnění i v případě jinak obtížně vymahatelných či nedobytných pohledávek.

Okruh oprávněných žadatelů (obětí) lze rozdělit do čtyřech skupin:

viz tabulka na straně 12

Základní pravidla pro podávání žádosti o peněžitou pomoc:

1. Oběť musí spadat do jedné z výše uvedených čtyř skupin. Peněžítá pomoc se nevztahuje na všechny oběti dle zákona o obětech trestných činů. Peněžítá pomoc není odškodněním, ale jedná se o dávku poskytovanou státem na překlenutí zhoršené sociální situace – ušlá mzda a náklady na léčení. Pro oběť to znamená, že nezáleží na sociální situaci pachatele a je možné se domoci finančních prostředků, které napomůžou překlenout zhoršenou životní situaci.
2. Je potřeba zvážit, jaký způsob plnění bude pro oběť nejvýhodnější. Je možné, nejprve žádat paušální částku a poté, když se ukáže, že vzniklá újma je vyšší žádat i prokázanou újmu, ale do výše stanovených limitů.
3. Připojit oběť v rámci trestního řízení do adhezního řízení (přípravné řízení) nebo doporučit oběti podat civilní žalobu, ministerstvo spravedlnosti se pak samo připojí k adheznímu řízení či vstoupí do řízení civilního se svým nárokem na náhradu škody, kterou uznalo a vyplatilo. O tyto částky se pak odškodnění oběti samozřejmě sníží.

Definice:	Skupina 1. Ublížení na zdraví	Skupina 2. Těžké ublížení na zdraví	Skupina 3. Pozůstalí	Skupina 4. Oběti trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti a týrané děti
	Porucha zdraví nebo onemocnění znesnadňující nejméně po dobu 3 týdnů obvyklý způsob života oběti a které vyžaduje lékařské ošetření.	Přejata z trestního zákonníku. Jedním z nejdůležitějších a v praxi nejčastějších ukazatelem těžkého ublížení na zdraví je, že porucha zdraví trvá déle než 6 týdnů. Dalšími faktory mohou být újmy, jako je např. zmrzačení, poškození důležitého orgánu či mučivé útrapy.	Rodič, manžel, registrovaný partner, dítě nebo sourozenec, kteří žili s obětí ve společné domácnosti. Pozor - peněžitou pomoc není oprávněn žádat druh: Platí i pro pozůstalé, kterým měl zemřelý poskytovat výživu.	Zejména trestné činy podle hlavy III. TZ: - znásilnění, - sexuální nátlak, - pohlavní zneužití, - kuplířství, - prostituce ohrožující mravní vyvoj dětí, - výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií, - zneužití dítěte k výrobě pornografie - Zvláštní kategorií je pak dítě /0-18/, které se stalo obětí trestného činu týrání svěřené osoby.
Paušální částka:	10 000 Kč	50 000 Kč	200 000 Kč na jednoho pozůstalého vyjma sourozenců, kde je částka snížena na 175 000 Kč.	Není
Maximální částka:	200 000 Kč /prokázaný ušlý výdělek budoucího a náklady na léčení/	200 000 Kč /prokázaný ušlý výdělek včetně budoucího a náklady na léčení/	600 000 Kč na jeden případ. Pokud je pozůstalých více, částka na jednoho pozůstalého se poměrově kráti.	50 000 Kč na odborné služby psychoterapie a fyzioterapie. Pokud již byla plněna částka oběti ublížení na zdraví ve skupině 1, nelze požadovat částku na odborné služby.

4. Vyplnit dotazník, který je ke stažení na webových stránkách **www.justice.cz**. Lhůta pro podání žádosti je dvouletá, a to od toho dne, kdy se oběť o újmě způsobené trestným činem dozvěděla, a maximálně pětiletá, a to od spáchání trestného činu. K prekluzi (zániku) nároku postačuje naplnění (vypršení) jen jedné z uvedených lhůt.
5. Ministerstvo spravedlnosti písemně potvrdí přijetí žádosti. Nejpozději do tří měsíců o žádosti rozhodne. Tato lhůta může být ze zákonných důvodů i prodloužena. Proces rozhodování je správním řízením. Není možné podat proti rozhodnutí řádný opravný prostředek či rozhodnutí přezkoumat. Lze podat žalobu podle soudního správního řádu. Plnění může být obětí sníženo s přihlédnutím k sociální situaci oběti (výjimečně dobré) a k tomu, zda oběť spoluzavinila vznik újmy nebo nevyužila všech zákonných prostředků k uplatnění svých nároků.

Případ postupu při odškodňování si můžeme ukázat na následujících případech z praxe:

Pan Karel (48) je v restauračním zařízení bezdůvodně napaden neznámým mužem. Následkem úderu pěstí je mu způsobena zlomenina nosu, kdy doba léčení je stanovena po dobu delší než tři týdny, nikoli však delší než týdnů šest. Později je zjištěn pachatel - pan Milan (19), který je mladíkem evidovaným na úřadu práce, bez stálých příjmů a s mnoha dluhy.

K odškodnění pana Karla můžeme přistoupit dvěma způsoby:

- a) V případě, že pan Karel bude nezaměstnaný a evidovaný na úřadu práce, bude pro něj výhodné žádat paušální částku ve výši 10 000 Kč, neboť nemá jak doložit ušlý zisk a náklady na léčení zřejmě nebudou vyšší než 10 000 Kč. S částkou bolestného se připojíme do adhezního trestního řízení.
- b) V případě, že pan Karel je zaměstnanec s průměrným výdělkem 25 000 Kč čistého, bude pro něj výhodnější žádat peněžitou pomoc na základě skutečně prokázaných nákladů (např. ušlá mzda za tři měsíce doložená daňovým přiznáním či potvrzená mzdovou účtárnou), které budou jen v případě ušlého zisku jistě vyšší než 10 000 Kč. Navíc pracovní neschopnost může trvat i delší dobu než 3 týdny, kdy je tato doba důležitá jen pro zařazení do oprávněného okruhu možných žadatelů. S částkou bolestného se připojíme do adhezního trestního řízení. Pozor na prokazování nákladů na léčbu. Pro účely peněžité pomoci nelze dokládat náklady spočívající např. v sousedské výpomoci při mytí oken, odměně řidiči automobilu, který vozil oběť k lékaři apod.

V případě, že by na základě jednání pana Milana došlo k těžké újmě na zdraví, je možné postupovat stejným způsobem. Jen paušální částka nebude 10 000 Kč, ale 50 000 Kč.

Paní Marie (36) byla při návratu z noční směny znásilněna v parku neznámým mužem. Později vychází najevo, že pachatelem je pan Rudolf (32), recidivista, který se nyní nachází ve vazbě.

Paní Marii nebyla znásilněním způsobena žádná déletrvající porucha zdraví. Po ošetření v nemocnici byla propuštěna domů.

Zde je již postup odškodnění složitější a můžeme uvažovat o několika způsobech:

- a) Jako oběť trestného činu znásilnění může paní Marie požadovat částku až do výše 50 000 Kč za poskytnuté odborné služby psychologa, fyzioterapeuta apod. Tyto finance musí být nejprve skutečně vynaloženy na uvedené služby a až poté proplaceny. V tomto případě nelze uplatňovat paušální částku. V případě, že jí nebylo způsobeno zranění, nelze požadovat v rámci peněžité pomoci nic dalšího. Zároveň se s těmito částkami připojíme do adhezního řízení.
- b) Paní Marii byla při znásilnění zlomena žebra s délkou léčení v trvání čtyř týdnů. Zde nastává situace, kdy je potřeba rozhodnout, zda-li budeme postupovat jako v případě Skupiny 1. (viz tabulka na str. 12) a žádat plnění za ublížení na zdraví v paušální částce 10 000 Kč, či budeme prokazovat ušlý zisk a náklady na léčení, anebo dáme přednost plnění jako v případě Skupiny 4. (viz tabulka na str. 12), tzn. za odborné služby. V tomto případě nelze tyto žádosti o peněžitou pomoc kumulovat. Zároveň se s těmito částkami připojíme do adhezního řízení.
- c) Paní Marie se následkem zhoršení psychického stavu ocitá v péči psychologa a následně psychiatra. Po dvou měsících od znásilnění je jí stanovena diagnóza posttraumatická stresová porucha. V tomto případě, jde o těžkou a déletrvající poruchu zdraví v trvání nejméně 6 týdnů. Budeme tedy radit paní Marii do Skupiny 2. a žádat opět paušální částku 50 000 Kč, nebo prokazovat příjmy a náklady na léčení. V případě těžké újmy na zdraví nám zákon o obětech trestných činů již umožňuje kalkulovat s peněžitou pomocí, která je spojena s úhradami odborných služeb viz skupina 4. Zároveň se s těmito částkami připojíme do adhezního řízení.

Viktimizace

Viktimizací se rozumí proces poškozování a způsobování újmy, ve kterém se z jedince stává vlivem trestného činu oběť trestného činu. Jde o individuální proces, na každého člověka působí jinak. Rozlišujeme tři fáze viktimizace.

1. Primární viktimizace je způsobena samotným trestným činem.

2. Sekundární viktimizace (v zákoně č. 45/2013 Sb. je sekundární viktimizace uváděna jako „Druhotná újma“) vzniká reakcí okolí oběti, kdy je oběť zpochybňována ve své roli. Za významné považujeme reakce ze strany:

- a) blízkých oběti, zejména partnera a rodičů
- b) institucí, které jsou v kontaktu s obětí v rámci průběhu vyšetřování orgány činné v trestním řízení
- c) zdravotnických zařízení, center psychosociální pomoci

3. Terciární viktimizace souvisí s psychologickou reakcí na újmu způsobenou trestným činem. Jedinec se vydává na kariéru oběti, mění svůj dosavadní životní styl, není schopen se vyrovnat s traumatickou zkušeností. Nasedá na zvláštnosti osobnosti daného člověka.

Reakce obětí trestného činu

Pokud je spáchán trestný čin, má tato událost vždy dopad na oběť tohoto činu. Závažnost dopadů na život oběti nelze hodnotit podle právní kvalifikace spáchaného trestného činu. Trestní sazba u násilných trestných činů není ukazatelem či dokonce měřítkem skutečného utrpení oběti. Z praxe je zřejmé, že i trestné činy, na které zákon pamatuje nižšími trestními sazbami, mohou znamenat velké utrpení a závažné následky pro život oběti.

Typickým příkladem je například nebezpečné pronásledování ve smyslu § 354 trestního zákoníku, na které zákon pamatuje trestní sazbou od jednoho do tří let odnětí svobody.

Můžeme se setkat s celým spektrem reakcí, od racionálního požadování informací, až po prudkou emoční reakci. Dopad trestného činu na oběť je ovlivněn následujícími okolnostmi:

1. Osobnost člověka před působením viktimizující události. Každý má určité vrozené i získané dispozice pro zvládání zátěžových situací. Záleží na vnímání stresové události, vysvětlení si situace a následné reakci. Zkušenosti z krizových situací v minulosti či sociální opora v okolí modifikují reakce na viktimizaci, její průběh i schopnost zotavit se. Každý člověk ovládá určité strategie, jak zvládnout mimořádné situace ve svém životě (coping strategie). Někdo chápe překážky jako výzvy, jiný jako nezvratný vliv osudu, se kterým nelze bojovat. Rovněž hloubka prožívání různých situací je individuální.
2. Okolnosti trestného činu – brutalita útoku, zásah do intimity, narušení tělesné či psychické integrity. Za zvláště traumatické jsou považovány činy se sexuálním motivem, dlouhodobé týrání, vraždy. Přesto zohledňujeme individuální dopad na každého člověka.

Oblasti, které zasahuje trestný čin a kde se může projevit újma oběti:

- majetková a finanční újma
- narušení soukromí
- následky na zdraví a životě
- emocionální újma
- sociální stigmatizace, další znevýhodnění ve společnosti (např. medializací)

3. Reakce okolí, zejména reakce na chování oběti, možné zavinění apod.

Je nutné pátrat po individuálních reakcích klienta, negeneralizovat, nesrovnávat reakce různých lidí.

Trestný čin zasahuje řadu oblastí. Jeho náhlost a nepředvídatelnost narušuje **iluzi kontroly**. Pro běžný život disponujeme představou, že máme určitou kontrolu nad svým životem. Jedinci, kteří mají silně rozvinut pocit, že věci řídí sami, jsou závažně zasaženi ve své stabilitě. Laicky jde o postoj „*mně se nemůže nic stát, mám to pod kontrolou*“. Tito lidé obtížně získávají zpět stabilitu, nezávisle nad závažností traumatizace.

Přijmout pomoc je pro ně nesnadné, považují za osobní selhání, že situaci nezvládli sami.

Trestný čin představuje **stresující událost**. Reakce na stres je dána individuálními vlastnostmi, zahrnuje adaptační mechanismy vrozené i získané. Podíl má i aktuální životní situace (stresory se sčítají). Proto je třeba věnovat větší pozornost obětem ve znevýhodněné sociální či ekonomické situaci. Typ stresové reakce modifikuje chování oběti při činu.

Reakce na stres:

- obrana (útok), útek – **aktivní reakce A**
- ustrnutí – **pasivní reakce B**

Člověk reaguje na mimořádnou událost aktivní reakcí (typu A), nebo pasivním stažením (typ B). Volba reakce je ovlivněna traumatizující situací, věkem, odolností konkrétního jedince, dostupností pomoci a péče (Lucká, Koblíček 2002).¹

Obvyklé obranné reakce:

Reakce A – aktivní

1. rychlá mobilizace sil
2. výrazný tělesný doprovod (svalové napětí, zrychlené fyziologické funkce atd.)

Reakce B – pasivní

1. šok
2. prožitek ohrožení života
3. pocit bezmocnosti
4. ztuhnutí, zamrznutí = trauma přesáhlo adaptační mechanismy člověka

Významné je, jak oběť hodnotí své chování při samotném činu. Obecně platí, že oběť hodnotí negativně pasivní reakci. Vyčítá si, že se nebránila, prožívá pocity viny. Bohužel ji v tom často podpoří okolí nevhodnými otázkami typu „*proč jste nekřičela?*“, „*proč jste se nebránil?*“ apod. Pasivní reakce vyplývá z reakce na stres – typ ustrnutí.

Je instinktivní a nesouvisí s fyzickou silou. Nelze říci, že obranná reakce je efektivnější, přesto ji oběť i okolí může považovat za vhodnější.

Ze statistik vyplývá, že oběť, která zvolí aktivní obranu, bývá více zraněna.

Vhodné reakce na pocity viny z nedostatečné obrany:

- zachoval(a) jste se instinktivně správně, útok jste přežil(a)
- boj by mohl vyvolat vztek u pachatele, pak by došlo k zesílení násilí
- reakce je automatická, v tak vypjaté chvíli se nelze řídit rozumem
- nikdo nemá právo se k vám takto chovat (i pokud např. oběť požije alkohol či se chová lehkovážně)

Nevhodné reakce podporují sekundární viktimizaci

Reakce okolí souvisí s obecnými představami (bohužel i mýty) o pomoci obětem. Za nevhodné považujeme dvě krajní reakce:

- a) oběť musí na vše zapomenout, proto děláme, že se nic nestalo, o věci nemluvíme
- b) oběť je „nemocná“, potřebuje režim jako nemocný člověk, klid a léky

Přehled mýtů o chování oběti:

Projevy oběti:

- chová se, jako by se nic nestalo
- nevzpomíná si na určité události
- nestěžuje si na újmu
- neví si rady
- je nemocná

Z praxe víme:

- oběť nikdy nezapomene na trestný čin
- i když situaci nezpůsobila, musí investovat energii do zhojení traumat
- zvláště citlivé jsou okamžiky těsně po činu, po návratu z léčení, při návratu do práce či školy
- posttraumatické poruše lze předejít vhodnou pomocí

¹ LUCKÁ, Y. KOBLÍČEK, L. in VODÁČKOVÁ, D. kol.: Krizová intervence, Praha 2002

Trauma

Spáchání trestného činu se může pro oběť takového činu stát traumatickou událostí, někdy se může rozvinout i závažný stav nazývaný „posttraumatická stresová porucha“. V této části se blíže podíváme na trauma tak, abychom lépe porozuměli obětem, které si prožijí traumatickou zkušenost.

Snad každý z nás měl někdy v životě nepříjemný zážitek, který se mu nesmazatelně zapsal do paměti a provázel ho nějaký čas v myšlenkách a ve snech. Jsou lidé, kteří si své děsivé vzpomínky nesou v sobě mnoho let, někdy i celý život. Někteří lidé se setkali s tak extrémní podobou hrůzy či násilí, že to ohrozilo jejich duševní zdraví.

Události neobvykle hrozivého rázu, jež mohou způsobit duševní poruchy, lze pro přehlednost rozdělit na dvě hlavní skupiny. Prvním říkáme přírodní katastrofy a chápeme je jako působení přírodních sil, např. zemětřesení, požáry, tajfuny, sopečné výbuchy či povodně. Druhou skupinu tvoří katastrofy způsobené člověkem, mezi které řadíme různé havárie a všechny druhy násilí: znásilnění, zneužívání, týrání, politický teror, války, věznění, mučení a koncentrační tábory. Všechny zmíněné události jsou pro člověka traumatizující, tedy zraňující, nejvíce však ty, v nichž hraje roli lidský úmysl. Tragédii člověka tu nezpůsobily neosobní přírodní síly, ale jeho bližní, který ho záměrně zranil. Setkání s lidskou krutostí a brutalitou zasahuje často základní důvěru člověka v bezpečný svět.

V našich podmínkách se vyskytují následky psychického traumatu (dále jen traumatu) nejčastěji v souvislosti s nehodou, železničním či důlním neštěstím, požárem, znásilněním, sexuálním zneužitím, týráním, přepadením, únosem, pokusem o vraždu nebo jinou násilnou trestnou činností. To se týká nejen obětí, ale i náhodných svědků takových činů.

Psychické trauma vzniká působením jednoho extrémně stresujícího zážitku nebo dlouhotrvající stresující situace, které mají následující charakteristiky:

- příčina je pro jedince vnější
- je pro něj extrémně děsivá
- znamená bezprostřední ohrožení života nebo tělesné integrity
- vytváří v jedinci pocit bezmocnosti

Podstatou traumatu je, že působením vnějšího činitele jsou poničeny psychické a biologické adaptační mechanismy jedince. K tomu dochází tehdy, když vnitřní a vnější zdroje již nejsou schopny vyrovnat se s ohrožením. Nelze hovořit o kontinuu od události lehce stresující k traumatizující.

Existuje jasný rozdíl mezi stresem a traumatem a tento rozdíl zřetelně vnímá právě traumatizovaný člověk. Děsivé zážitky zaplavují a paralyzují systém sebeobrany, ničí pocit vnitřní kontroly a kompetence a ve svých důsledcích narušují i důvěru ve smysl, řád a kontinuitu lidského života.

Traumatická reakce vzniká v okamžiku, kdy je člověku tváří v tvář extrémní hrůze znemožněna smysluplná akce a on se ocitá ve stavu totální bezmoci. Je vlastně reakcí na bezmocnost. Není-li možný útěk ani útěk, dochází k dezorganizaci jednotlivých komponent obvyklé odpovědi organismu na nebezpečí a tyto komponenty ve své bezúčelnosti mají tendenci přetrvávat dlouho po skončení stavu skutečného ohrožení. Traumatické události tak vyvolávají hluboké a trvalé změny v oblasti fyziologické, emoční i kognitivní.

Je-li prvním zásadním rysem traumatizující zkušenosti neuniknutelnost, je druhým rysem její nepochopitelnost. Takovou zkušenost obvykle nelze zařadit mezi dosavadní obvyklé životní zkušenosti. Při orientaci ve světě slouží člověku vytvořená kognitivní schémata, která mu pomáhají chápat a účelně reagovat v různých situacích.

Vyrovňávání se s traumatem mívá svůj předpokládaný průběh:

- fáze omráčení a šoku (začíná bezprostředně po traumatické události a trvá 24–36 hodin)
- fáze výkřiku „co se stalo?“ s pocity přítomnosti mimo realitu, ochromení aktivity či naopak puzení k nadměrné aktivitě (trvá do 3 dnů od začátku traumatické události)
- fáze hledání smyslu události – „proč mne to potkalo?“ (přibližně 3–14 dnů po traumatické události)
- fáze popření a zase znovuprožívání události (přibližně 2–8 týdnů po traumatické události)
- posttraumatická fáze (přibližně 1–3 měsíce po traumatické události)

Samozřejmě se jedná o obecné schéma, které u konkrétních jedinců může mít jiný časový průběh, některé etapy se mohou vracet.

Událost samotná

Do jaké míry je situace ohrožující, jak dlouho trvá, jak často k ní dochází, jsou nejvýznamnější faktory, které ovlivňují vznik a rozvoj traumatické reakce. Největší zátěž pochopitelně přináší události intenzivní a opakující se. Válka, fyzické a sexuální zneužívání jsou nejběžnějšími příklady událostí, které zcela přesahují zvládací schopnosti člověka. (Boadella 2007)¹ upozorňuje, že práh traumatické reakce je subjektivní, a tak události, které by u jednoho člověka vedly k vyvolání těžké traumatické reakce, způsobí u jiného jen lehčí stresovou reakci, do čehož intervnují další popsané faktory. (Herman 2001)² naproti tomu uvádí, že situace samotná je nejvýraznějším specifickým vznikem traumatických symptomů.

Posttraumatická stresová porucha (dále jen PTSD) vzniká nejčastěji jako opožděná reakce na mimořádně silnou stresovou událost (válka, dopravní nehoda, znásilnění či jiný kriminální čin, povodně). Po takovéto události

¹ BOADELLA, D. : Cesta od strachu k naději, Praha 2007

² HERMAN, J. L. : Trauma a uzdravenie, Bratislava 2001

se může rozvinout nejprve akutní reakce na stres, charakterizovaná ustrnutím, dezorientací, omezením pozornosti, v pozdějším stádiu pak apatií nebo naopak hyperaktivitou. Tuto reakci lze často snadno během několika dnů překonat.

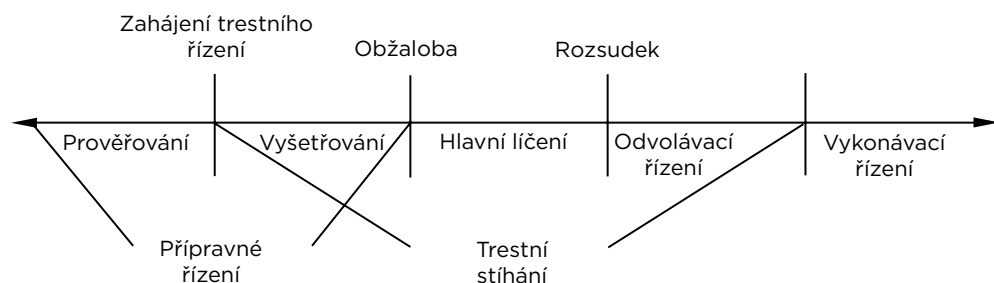
Poté může následovat PTSD. PTSD se rozvíjí jen u části lidí vystavených stresoru (hovoří se o 20–40 % obětí). Projeví se znovuprožíváním události v myšlenkách, fantaziích nebo snech („flashbacks“). Pacient se často vyhýbá místu nebo situaci připomínající nehodu. Nevzpomíná si na některé podrobnosti či dokonce na celé období, má obtíže s usínáním a spánkem, bývá podrážděný, mívá návaly hněvu, potíže s koncentrací a trpí nadměrnou úlekovou reaktivitou. K rozvoji těchto příznaků dochází nejpozději do 6 měsíců po události a symptomy trvají nejméně jeden měsíc. Bylo zjištěno, že pravděpodobnost rozvoje PTSD příliš nezávisí na pohlaví či věku postižené osoby. Jsou traumata, po kterých se porucha vytvoří téměř vždy (např. mučení, únos), u některých vzniká jen za určitých okolností (např. dopravní nehody).

Důsledky prožitého traumatu

- rezignování – jedinec vzdává své úsilí, kapituluje nebo není schopen účinně fungovat
- přežívání – jedinec sice funguje dál, ale v omezené míře
- návrat k normálu – jedinec projevuje odolnost vůči traumatu, vrací se na původní úroveň fungování, nabývá ztracené rovnováhy
- prospívání – jedinec transformuje trauma do podoby výzvy, úspěšně se s ním vyrovnává a dostává na vyšší úroveň, než na jaké byl před traumatickou událostí

Osa (stádia) trestního řízení

Cílem následující části je představit stádia trestního řízení tak, aby mohl mít každý čtenář tohoto materiálu základní představu o jednotlivých stádiích a dokázal případným obětem více rozumět a cíleněji doporučit účinnou pomoc. Je zde také rozlišena hranice mezi trestným činem a přestupkem. Je důležité upozornit, že pokud je čin kvalifikován jako přestupek, nevztahují se na oběti tohoto protiprávního jednání ustanovení zákona č. 45/2013 Sb.

1. Přípravné řízení

1.1 Podání trestního oznámení

Trestní oznámení se podává u Policie ČR nebo u státního zastupitelství (který věc postupuje k prověřování Policii ČR, státní zastupitelství neprovádí dokazování).

Vždy je nutno rozlišovat, co je přestupek a co trestný čin.

Trestný čin (přečin a zločin) je dle § 13 odst. 1, 2 trestního zákoníku protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný čin a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně. K trestní odpovědnosti za trestný je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti. Zjednodušeně řečeno, je to označení pro jednání, kterým pachatel zásadním způsobem poškozuje nebo ohrožuje státní mocí chráněné zájmy a které proto stát trestá zpravidla vězením nebo jiným způsobem. Méně závažný delikt se nazývá přestupek.

Např.

1. u násilných trestných činů, kterým je nejčastěji přečin ublížení na zdraví dle § 146 odst. 1 tr. zákoníku, je pro posouzení, zda jde o trestný čin nebo přestupek důležitá doba léčení, která musí být nejméně 7 dnů,
2. u majetkových trestných činů musí škoda obecně přesahovat hranici škody nikoliv nepatrné, tedy částku nejméně 5 000 Kč, např. podvod dle § 209 odst. 1 tr. z., zpronevěra dle § 206 odst. 1 tr. z., krádež dle § 205 odst. 1 písm. a) tr. z., avšak u krádeže v určitých případech nemusí být hodnota odcizené věci 5 000 Kč, a to u krádeže vloupáním; nebo se pachatel bezprostředně po činu pokusí uchovat věc násilím nebo pohrůžkou bezprostředního násilí; pachatel čin spáchá na věci, kterou má jiný na sobě nebo při sobě; pachatel čin spáchá na území, na němž je prováděna nebo byla provedena exekuce osob; pachatel trestného činu byl za takový trestný čin v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán,
3. u přečinu zanedbání povinné výživy dle § 196 tr. zákoníku musí trvat neplnění vyživovací povinnosti nejméně 4 měsíce.

Přestupek je dle § 2 odst. 1 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích zaviněné jednání, které porušuje nebo ohrožuje zájem společnosti a je za přestupek výslovně označeno v tomto nebo jiném zákoně, nejde-li o jiný správní delikt postižitelný podle zvláštních právních předpisů, anebo o trestný čin. Zjednodušeně řečeno je to delikt nížšího stupně závažnosti, než-li trestný čin, které je společensky škodlivé a které je výslovně za přestupek označeno zákonem – buď přímo zákonem o přestupcích nebo jiným zvláštním zákonem. Klasickými přestupky jsou přestupky dopravní, proti veřejnému pořádku nebo proti občanskému soužití. Přestupku se může dopustit pouze fyzická osoba.

1.2 Prověřování podezření z trestného činu

V případě, že jde o *podezření z trestného činu*, policejní orgán zahájí úkony trestního řízení dle § 158 odst. 3 tr. řádu a provede prověřování.

Oběť trestného činu dle § 158 odst. 6 tr. řádu podává vysvětlení u Policie ČR.

Od počátku a ve všech stádiích trestního řízení má oběť (poškozený) právo:

- činit návrh na doplnění dokazování, nahlížet do spisů, zúčastnit se sjednávání dohody o vině a trestu, zúčastnit se hlavního líčení a veřejného zasedání konaného o odvolání nebo o schválení dohody o vině a trestu a před skončením řízení se k věci vyjádřit, připojit se s nárokem na náhradu škody — poškozený, tedy ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil,
- na zmocněnce – zúčastněná osoba a poškozený se mohou dát zastupovat zmocněncem (v případech stanovených zákonem bezplatná právní pomoc nebo za sníženou odměnu — na základě žádosti poškozeného, který je zvláště zranitelnou obětí, jenž tuto pomoc potřebuje, byla mu způsobena úmyslným trestným činem těžká újma na zdraví, nebo je pozůstalým po oběti, které byla trestným činem způsobena smrt v případě, že nemá dostatek prostředků, aby si hradil náklady vzniklé příbráním zmocněnce. Poškozený mladší než 18 let má nárok na bezplatnou právní pomoc vždy, vyjma trestného činu zanedbání povinné výživy dle § 196 tr. z.)
- na důvěrníka — oběť má právo, aby ji k úkonům trestního řízení a k podání vysvětlení doprovázel důvěrník (fyzická osoba způsobilá k právním úkonům), který poskytuje zejména psychickou pomoc a nemůže zasahovat do průběhu úkonu,
- na poskytnutí odborné pomoci (psychologické poradenství, sociální poradenství, právní pomoc, poskytování právních informací nebo restorativní programy),
- na pravomocné rozhodnutí, kterým se trestní řízení končí, popřípadě informaci, že trestní řízení nebylo zahájeno, také na informaci o stavu trestního řízení s výjimkou případu, kdy by tato informace mohla ohrozit dosažení účelu trestního řízení,
- na informování o propuštění nebo uprchnutí obviněného z vazby; propuštění nebo uprchnutí odsouzeného z výkonu trestu odnětí svobody; přerušení výkonu trestu odnětí svobody; propuštění nebo uprchnutí odsouzeného z výkonu ústavního ochranného léčení; změně formy ochranného léčení z ústavního na ambulantní; propuštění nebo uprchnutí odsouzeného z výkonu zabezpečovací detence; změně zabezpečovací detence na ochranné léčení; jakémkoliv vydání obviněného nebo odsouzeného do cizího státu nebo jeho předání

do jiného členského státu Evropské unie v rámci mezinárodní justiční spolupráce ve věcech trestních,

- na ochranu před hrozícím nebezpečím – krátkodobá ochrana dle zákona o policii; vykazání osoby ze společného obydlí; předběžné opatření v občanském soudním řízení; zvláštní ochrana svědka,
- na ochranu soukromí – pokud o to oběť, její zmocněnec, zákonný zástupce, opatrovník nebo důvěrník požádá, vedou se osobní údaje oběti tak, aby se s nimi mohli seznamovat pouze orgány činné v trestním řízení, policisté a úředníci Probační a mediační služby ČR činní v dané věci,
- na ochranu před druhotnou újmou – oběť má právo požádat v kterémkoliv stádiu trestního řízení, a to i před jeho zahájením, aby byla při úkonech, kterých se účastní, učiněna potřebná opatření k zabránění kontaktu oběti s osobou, kterou označila za pachatele, která je podezřelá ze spáchání trestného činu, nebo proti níž se vede trestní řízení,
- na prohlášení oběti o dopadu trestného činu na její život – oběť má právo v kterémkoliv stádiu trestního řízení učinit prohlášení (ústně i písemně) o tom, jaký dopad měl spáchaný trestný čin na její dosavadní život.

Od zahájení shora uvedených úkonů trestního řízení státní zástupce provádí dozor nad přípravným řízením a dle § 157a odst. 1 tr. řádu má mj. poškozený právo kdykoliv v průběhu přípravného řízení žádat státního zástupce, aby byly odstraněny průtahy v řízení nebo závady v postupu policejního orgánu (resp. přezkoumat postup policejního orgánu).

Poškozený může u vyjmenovaných trestných činů v § 163 odst. 1 tr. řádu vzít souhlas s trestním stíháním zpět, a to v kterémkoliv stádiu trestního řízení, resp. u vyjmenovaných trestných činů nelze bez souhlasu poškozeného ani trestní stíhání zahájit. Výslovně odepřený souhlas však nelze znovu udělit.

1.3 Vyšetřování

Nasvědčují-li prověřováním zjištěné a odůvodněné skutečnosti tomu, že byl spáchán trestný čin, a je-li dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala určitá osoba, policejní orgán dle § 160 odst. 1 tr. řádu zahájí trestní stíhání. V případě, že o to poškozený výslovně požádá, musí být poškozenému doručen opis usnesení o zahájení trestního stíhání.

V případě, že svědek (i oběť) je osobou, o jejíž schopnostech správně a úplně vnímat, zapamatovat si nebo reprodukovat jsou s ohledem na její psychický stav pochybnosti, anebo nasvědčují-li zjištěné skutečnosti tomu, že na svědka by mohl být pro jeho výpověď vyvíjen nátlak, policejní orgán svědka opětovně vyslechne dle § 164 odst. 1 tr. řádu.

Uzná-li policejní orgán vyšetřování za skončené, umožní obháji a obviněnému seznámit se s výsledky vyšetřování. V případě, že poškozený podal návrh na náhradu škody, umožní policejní orgán i poškozenému v přiměřené době prostudovat spisy a učinit návrhy na doplnění dokazování.

Po skončení vyšetřování předloží policejní orgán státnímu zástupci spis s návrhem na podání obžaloby.

1.4 Obžaloba

Jestliže výsledky vyšetřování dostatečně odůvodňují postavení obviněného před soud, státní zástupce podá dle § 176 odst. 1 tr. řádu obžalobu, o čemž vyrozumí i poškozeného.

2. Řízení před soudem 1. stupně

2.1 Předběžné projednání obžaloby

Koná se v některých případech u soudu 1. stupně a cílem tohoto soudního stadia řízení je zabránit projednávání neodůvodněných obžalob ve veřejném hlavním líčení.

2.2. Hlavní líčení

V hlavním líčení se rozhoduje o vině a trestu obžalovaného. Soud přezkoumává obvinění obsažená v obžalobě, opatří důkazy navrhované v obžalobě a zabezpečí jejich provedení (mj. výsledky svědků), když se hlavní líčení koná zásadně veřejně (mimo hlavního líčení ve věcech mladistvých a dalších případů stanovených v § 200 a násl. tr. řádu).

V hlavním líčení rozhoduje soud – senát (soudce + 2 přísedící, osoby právně nevzdělané) či samosoudce (o trestných činech, na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let). Obžalovaný se může u hlavního líčení hájit sám nebo prostřednictvím obhájce.

Účast obhájce je nezbytná v případech tzv. nutné obhajoby, které upravuje § 36 a násl. trestního řádu. Hlavní líčení se koná za stálé přítomnosti všech členů senátu, zapisovatele a státního zástupce. Přítomnost obžalovaného je také nezbytná. V jeho nepřítomnosti lze provést hlavní líčení výjimečně za podmínek uvedených v tr. řádu. Hlavní líčení zpravidla končí vyhlášením rozsudku, kterým se buď obžalovaný uznává vinným (rozsudek odsuzující), nebo se obžaloby zprošťuje (rozsudek zprošťující). Hlavní líčení však může skončit i jiným způsobem, a to např. zastavením, podmíněným zastavením nebo přerušením trestního stíhání či postoupením věci.

Nutno zdůraznit v této fázi řízení **zásadu ústnosti** dle § 2 odst. 11 tr. řádu, tzn. že jednání před soudy je ústní. Dokazování výpověďmi svědků, znalců a obviněného se provádí zpravidla tak, že se tyto osoby

vyslýchají. Proto ve většině případů (vyjma situací, kdy např. obžalovaný, obhájce a státní zástupce souhlasí se čtením výpovědi svědka, svědek odmítne ze zákonného důvodu vypovídat) je svědek (poškozený-oběť) u soudu vyslýchán, přestože již byl (někdy i opakovaně) policií vyslechnut. I v tomto stádiu trestního řízení má oběť všechna shora uvedená práva. I v tomto stádiu trestního řízení může oběť požádat, aby byla vyslechnuta bez přítomnosti obžalovaného v jednacím síni.

3. Odvolací řízení

Opravným prostředkem do rozsudku je odvolání, které může ve lhůtě 8 dnů od doručení opisu rozsudku podat obžalovaný, státní zástupce, poškozený do výroku o náhradě škody a zúčastněná osoba pro nesprávnost výroku o zabránění věci. O odvolání rozhoduje nadřízený soud, a to proti rozsudku okresního soudu nadřízený krajský soud, proti rozsudku krajského soudu nadřízený vrchní soud.

Opravným prostředkem do usnesení je stížnost, kterou je možno podat do tří dnů od vyhlášení. Stížnost je možno podat toliko do usnesení, u kterých to zákon výslovně připouští.

V odvolacím řízení soud provede důkazy potřebné pro rozhodnutí o odvolání, nejde-li o rozsáhlé a obtížně proveditelné doplnění dokazování, které by nahrazovalo činnost soudu prvního stupně (spíše ve výjimečných případech vyslechně opět oběť).

4. Vykonávací řízení

Po nabytí právní moci rozsudku následuje **výkon trestu**. V případě nepodmíněného trestu nebo v dalších shora uvedených případech (bod 1.2) má oběť právo žádat o vyrozumění, že pachatel byl propuštěn z výkonu trestu, z vazby apod.

5. Mimořádné opravné prostředky

Mimořádnými opravnými prostředky jsou:

- dovolání** (§ 265a až 265s trestního řádu) – lze podat z důvodů vyjmenovaných v § 265b tr. řádu proti rozhodnutí ve věci samé, které je uvedeno v § 265a odstavec 2 trestního řádu. Může ho podat nejvyšší státní zástupce a obviněný, a to do dvou měsíců od doručení dotčeného rozhodnutí. Rozhoduje o něm Nejvyšší soud.
- stížnost pro porušení zákona** (§ 266 až 276 trestního řádu) – může podat ministr spravedlnosti u Nejvyššího soudu proti pravomocnému rozhodnutí soudu nebo státního zástupce, jímž byl porušen zákon nebo které bylo učiněno na podkladě vadného postupu řízení.
- obnova řízení** (§ 277 až 289 trestního řádu) – lze podat, vyjdou-li najevo skutečnosti nebo důkazy soudu dříve neznámé, které by mohly samy o sobě nebo ve spojení se skutečnostmi

a důkazy známými už dříve odůvodnit jiné rozhodnutí o vině, nebo o přiznaném nároku poškozeného na náhradu škody, nemajetkové újmy v penězích, nebo na vydání bezdůvodného obohacení, anebo vzhledem k nimž by původně uložený trest byl ve zřejmém nepoměru k povaze a závažnosti trestného činu nebo k poměrům pachatele, nebo uložený druh trestu byl ve zřejmém rozporu s účelem trestu, a to proti pravomocnému rozsudku, pravomocnému trestnímu příkazu, popř. pravomocnému usnesení o zastavení trestního stíhání, o podmíněném zastavení trestního stíhání, o schválení narovnání a o postoupení věci jinému orgánu.

Systém služeb pro oběti trestných činů

V České republice není téma pomoci obětem trestných činů zcela nové. Problematice pomoci se věnovaly především organizace z řad neziskového sektoru. Jde například o Bílý kruh bezpečí, který působí od roku 1991. Dalšími organizacemi, které se věnovaly a věnují pomoci obětem trestných činů, jsou především místně působící občanské a jiné poradny. Z celostátně působících si můžeme uvést také organizaci In Iustitia, která nabízí pomoc obětem z nenávisti, či La Strada, která se věnuje tématu obchodování s lidmi a vykořisťování, nebo také organizaci Rozkoš bez rizika, která se věnuje tématu prostituce. Ze státních institucí můžeme kromě soustavy policie, státního zastupitelství a soudy, jmenovat především Probační a mediační službu ČR, která vznikla v roce 2000 a která se věnuje obětem od svého vzniku v rámci mediační činnosti a také samostatně. Pomoc obětem domácího násilí je systémově poskytována od roku 2007 podle zákona č. 135/2006 Sb. na ochranu před domácím násilím. Lze ale shrnout, že pomoc obětem byla poskytována ze strany státu ne zcela systémově a izolovaně.

Legislativního zakotvení ucelenějšího systému pomoci obětem jsme se dočkali s účinností zákona č. 45/2013 Sb., který ustanovil systém akreditací a registrací různých subjektů, které nabízejí svou pomoc obětem trestných činů. A právě tento systém se pokusíme přiblížit v této kapitole.

Zákon zakotvuje nárok zejména „zvláště zranitelných obětí“ na bezplatnou odbornou pomoc (§ 5). Stanovuje, že akreditované subjekty mají za povinnost poskytnout tuto pomoc bez zbytečného odkladu na žádost oběti. Touto odbornou pomocí se rozumí především poskytování psychologické poradenství, sociální poradenství, právní pomoc, poskytování právních informací, nebo restorativní programy, a to před zahájením trestního řízení, v jeho průběhu i po jeho skončení. (§ 4 – všechny odkazy na paragrafy v této kapitole odkazují na zákon č. 45/2013 Sb.)

S účinností platnosti zákona byl také spuštěn „Registr poskytovatelů obětem trestných činů“, do kterého se zapisují registrované subjekty, akreditované subjekty a advokáti na základě jejich žádosti. V registru jsou rovněž zapsána všechna střediska Probační a mediační služby ČR, která mají ze zákona povinnost poskytovat pomoc obětem. Registr má sloužit jak samotným obětem trestných činů, tak také všem institucím jako místo, kde mohou nalézt odkazy na tyto služby.

Registr se nachází na stránkách www.justice.cz

Konkrétní odkaz: <https://otc.justice.cz/verejne/seznam.jsf>

Informaci, na které místně působící organizace a subjekty zapsané v registru, se může oběť obrátit se žádostí o pomoc, je povinna předat v písemné i ústní podobě i bez žádosti při prvním kontaktu s obětí Policie ČR a státního zastupitelství v případě přijímání trestního oznámení. Je-li prvním kontaktním místem obecní policie, Vojenská policie, Vězeňská služba České republiky, nebo celní úřad v souvislosti s podáním vysvětlení, poskytne oběti i bez žádosti informace o těchto službách. Povinnost informovat oběť o subjektech v registru mají také zdravotnická zařízení v případě, že jsou prvním kontaktním místem, které poskytuje oběti zdravotní péči po spáchání trestného činu (§ 8 – 10).

Bližší si nyní popíšeme jednotlivé části registru.

1. Registrované subjekty

Na základě žádosti jsou v registru zapsány subjekty, které poskytují služby sociálního a psychologického poradenství, které jsou řádně registrovány jako poskytovatelé sociálních služeb podle zákona č. 108/2006 Sb. Konkrétně tyto služby mohou obětem pomoci především s vyrovnáváním se dopadu události trestného činu na jejich život a poskytovat odborné sociální poradenství. Jedná se především o občanské a jiné poradny a krizová centra.

2. Akreditované subjekty

Další služby mohou poskytovat akreditované subjekty. Jedná se o subjekty registrované jako poskytovatel sociálních služeb podle zákona č. 108/2006 Sb. Akreditaci je možné získat na poskytování **právních informací**, nebo na realizaci **restorativních programů**, nebo na obě tyto služby. Mezi akreditovanými subjekty nalezneme opět především občanské a jiné poradny. Mimo služby obsažené v akreditaci poskytují akreditované subjekty také sociální či případně i psychologické poradenství.

3. Advokáti

Dalšími subjekty v registru jsou zapsaní advokáti, kteří jsou připraveni poskytovat své služby obětem. Advokáti se zapisují na základě vlastní žádosti. Rozsah „bezplatně“ poskytovaných služeb si určuje advokát sám a je popsán v registru. Slovo „bezplatně“ uvádíme záměrně v uvozovkách, neboť rozsah nabízených bezplatných služeb je často velmi minimální.

4. Probační a mediační služba

Poslední část registru tvoří seznam středisek Probační a mediační služby ČR. Středisko této služby je v každém soudním okrese. Dle zákona mají pracovníci této instituce stejné povinnosti jako akreditované subjekty.

V současnosti tedy funguje na území ČR provázaný systém služeb pro oběti trestných činů, kde se mohou obrátit se svou žádostí o pomoc. Díky zákonu by se oběti měly kontakty na tyto služby dozvědět zejména od Policie ČR, státního zastupitelství, obecní policie, zdravotnických zařízení a dalších subjektů.

Můžeme tedy shrnout, že služby pro oběti poskytují tyto subjekty.

Státní instituce působící celorepublikově:

Probační a mediační služby ČR

Instituce z řad neziskového sektoru s celorepublikovou působností:

Bílý kruh bezpečí

In Iustitia

La Strada

Regionálně a místně působící organizace, advokáti:

Intervenční centra

Občanské a jiné poradny

Krizová centra

Zapsaní advokáti

Tísňové volání

Tísňové a krizové volání 112

Městská policie 156

Policie ČR 158

Zdravotnická záchranná služba 155

Bezplatná telefonická linka obětem trestných činů 116 006

Linka Krizové centrum Ostrava 596 110 882

SMS tísňová linka pro neslyšící 603 111 158

Senior telefon -

Krizová a poradenská linka pomoci seniorům 800 157 157

**Elpida - Zlatá linka seniorů - linka pro seniory,
osoby pečující o seniory a osoby v krizi 800 200 007**

Právní normy týkající se problematiky

zákon č. 135/2000 Sb. na ochranu před domácím násilím

zákon č. 45/2013 Sb. o obětech trestných činů

zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník

zákon č. 141/1961 Sb. trestní řád

zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník

zákon č. 99/1963 Sb. občanský soudní řád

zákon č. 120/2001 Sb. exekuční řád

!!! MĚSTSKÁ
POLICIE
OSTRAVA

dpo DOPRAVNÍ
PODNIK
OSTRAVA

OSTRAVA!!!

Financováno ze státního rozpočtu ČR a z rozpočtu
statutárního města Ostravy.

**BEZPEČNĚJŠÍ
OSTRAVA!!!**